

แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินงานตามโครงการ ประชาร่วมรัฐ พัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษธนบุรี Good Practice in the Conduct of the Pracha Ruam Rath Project in the Development of Prisoners to Serve Industrial Sectors, a Case Study of Thonburi Remand Prison

โกวิท เบญจัญญเลิศ*

Kovit Benjatanyalert

เสกสัน เครือคำ**

Seksan Khruakham

■ บทคัดย่อ

การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังเป็นภารกิจสำคัญของเรือนจำที่จะช่วยลดการกระทำผิดซ้ำและช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังที่จะกลับเข้าสู่เรือนจำ ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรมภายนอกเรือนจำของโครงการประชาร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม ศึกษาถึงสภาพปัญหาในการดำเนินงานโครงการและเพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงานโครงการ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบไปด้วย ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่สถานประกอบการ

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและการบังคับใช้กฎหมาย คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
Master of Arts in Criminology and Law Enforcement, Faculty of Social, Royal Police Cadet Academy

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาอาชญาวิทยาและการบังคับใช้กฎหมาย คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
A lecture of Criminology and Law Enforcement Faculty of Social Sciences, Royal Police Cadet Academy

Received: September 15, 2021 Revised: May 3, 2022 Accepted: May 3, 2022

อุตสาหกรรมจำนวน 3 คน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เรือนจำ จำนวน 6 คน และผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 15 คน ผลการวิจัยพบว่าโครงการมีการฝึกวิชาชีพและฝึกฝนทักษะในการทำงานแขนงต่างๆ ในสถานประกอบการอุตสาหกรรมภายนอกเรือนจำ ที่มุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสเรียนรู้และฝึกทักษะอาชีพการทำงานจากการปฏิบัติงานจริง ได้ปรับตัวกับสังคมภายนอกเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนได้รับการปล่อยตัว ตลอดจนเพิ่มโอกาสในการมีงานทำภายหลังพ้นโทษ สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติในสังคมโดยไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำ อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินงานยังพบข้อจำกัดในรูปแบบและขั้นตอนการดำเนินงานที่จำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการในแต่ละด้านของโครงการให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยความร่วมมือและการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและสถานประกอบการเอกชน เพื่อสามารถยกระดับทักษะอาชีพของผู้ต้องโทษได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในประเทศ และสร้างความเชื่อมั่นในสังคมต่อการกักขังในด้านการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ต่อไป

คำสำคัญ : การพัฒนาพฤตินิสัย แรงงานผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม กระทำความผิดซ้ำ

■ Abstract

The behavior development process is an essential function of prisons to reduce recidivism and decrease the number of

prisoners brought into the prison. Therefore, this research aimed to study prisoner's processes and patterns of behavior development through vocational training in industrial enterprises outside the prison regarding the project of Pracha Ruam Rath in Development of Prisoner to Serve Industrial Sectors, examine the project problems, and propose the appropriate guidelines for project operation. The qualitative research was employed by data collection from in-depth interviews and focus groups. The key informants included 3 personnel from the industrial sectors, 6 officers and commanders from the prison, and 15 prisoners who participated in the project. The results revealed that the implemented project was processed with vocational training and working competency supervised by the industrial enterprises. The cooperation between the prison and the industrial enterprises intended to provide prisoners with opportunities to learn and practice their job skills in real-life situation, prepare for self-adaptation prior to the release to society, and increase their chances of job opportunity after imprisonment. This could also lead to community reintegration with no recidivism. However, limitations in project operation were found and needed to be resolved. These could be achieved by cooperation and integration between government agencies

and private enterprises. Thus, it can enhance the prisoner's occupational skills in line with the needs of domestic labor market and build confidence to the society in terms of the behavioral development by the Department of Corrections

Keywords : Behavior development, Prison labors, Prisoners to industrial enterprises, Recidivism

■ บทนำ/ความเป็นมาของปัญหา

กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางชนชั้นในสังคม และการแก่งแย่งการทำมาหากิน แสวงหาทางลัดเพื่อให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ขัดต่อกฎหมาย เช่น การลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ รังแกทรัพย์ และปล้นทรัพย์ รวมถึงการค้ายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น จนทำให้แนวโน้มจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำเพิ่มสูงขึ้น ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้ต้องขังทั้งสิ้น 373,169 (ข้อมูล ณ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2563) โดยมีอายุเฉลี่ยส่วนใหญ่อยู่ที่ 21-40 ปี ล้วนแล้วแต่เป็นช่วงวัยที่เป็นประโยชน์ในด้านกำลังแรงงานที่สำคัญของตลาดแรงงาน ในภาคอุตสาหกรรม การที่ผู้กระทำผิดถูกคุมขังในเรือนจำเป็นระยะเวลานาน ส่งผลให้ประเทศขาดทรัพยากรบุคคลในวัยแรงงาน และเป็นการสูญเสียโอกาสในการประกอบอาชีพ กระทั่งพฤติกรรม ได้มีนโยบายในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

และพัฒนาพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขัง โดยดำเนินการเพื่อเพิ่มเครือข่ายในงานราชทัณฑ์ จากภาคส่วนต่างๆ ทั้งทางหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จัดให้มีการจัดทำบันทึกข้อตกลง ในการประสานความร่วมมือระหว่างกรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโอกาสและคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้ต้องขัง โดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมวิชาชีพ จริยธรรม ให้โอกาสผู้กระทำผิดได้ปรับปรุงตนเอง สามารถประกอบอาชีพอิสระ เพื่อหารายได้เลี้ยงดูตนเอง และครอบครัวภายหลังจากพ้นโทษ รวมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ในบางสาขาอาชีพ และเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อเข้าสู่กระบวนการทำงาน เข้าไปประกอบอาชีพในสถานประกอบการและส่งเสริม พัฒนาศักยภาพให้เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานหรือสามารถประกอบอาชีพอิสระได้

กรมราชทัณฑ์มีการกิจหลักตามกฎหมาย ในด้านการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขัง ฟื้นฟูให้กลับตนเป็นพลเมืองดีกลับคืนสู่สังคม สามารถดำเนินชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติ และไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ โดยได้มีการมุ่งเน้นการแก้ไขและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขัง ด้วยกระบวนการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาคriminalทำผิดซ้ำ และการยอมรับจากสังคมอย่างต่อเนื่องการพัฒนาทักษะประกอบวิชาชีพ จัดให้มีการส่งเสริมให้เรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศดำเนินการจัดอบรมวิชาชีพสาขาต่างๆ ให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้ต้องขังเกิดทักษะความรู้ประสบการณ์มีแนวทางในการประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเอง และสามารถอยู่ร่วมกับสังคม

ภายหลังพ้นโทษ (กรมราชทัณฑ์, 2560) ซึ่งโครงการประชารัฐร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม (โครงการจำนักโทษเด็ดขาดออกทำงานฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการนอกเรือนจำ) ถือเป็นโครงการที่สำคัญในการยกระดับการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง โดยส่งเสริมให้ผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดีได้ฝึกทักษะการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมภายนอกเรือนจำ เพื่อสร้างการเรียนรู้ในการปรับพฤติกรรมของผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัวพ้นโทษ สร้างโอกาสในการทำงานภายหลังพ้นโทษ รวมถึงการยอมรับของสังคมต่อการกักขังในด้านการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์

เรือนจำพิเศษธนบุรีเป็นราชการบริหารส่วนกลางอยู่ในสังกัดกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมผู้ต้องขังชายเด็ดขาด กำหนดโทษไม่เกิน 15 ปี โดยแบ่งเขตการควบคุมไว้ 6 แดน มีทั้งผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมในการเสพและจำหน่ายยาเสพติด ผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์และผู้ต้องขังรายสำคัญที่เป็นข่าวทางสื่อมวลชน อีกทั้งยังดำเนินการด้านอบรมพัฒนาปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมและฝึกวิชาชีพ โดยเรือนจำได้จัดให้มีการพัฒนาทักษะการทำงานและฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังในสถานประกอบการอุตสาหกรรมนอกเรือนจำตามโครงการประชารัฐร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม อันเป็นการบูรณาการการทำงานเพื่อพัฒนาและส่งเสริมอาชีพผู้ต้องขังอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนภัทร วาญภัย (2560) ที่กล่าวว่า การพัฒนาฝีมือแรงงานและส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขัง ทำให้ได้รับความรู้ในการดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษ มีความมั่นใจ ว่าสังคม

ยังให้โอกาสในการกลับตัวเป็นคนดี อีกทั้งในงานวิจัยของ Shoham, Zelig, Hesisi, Weisburd, and Haviv (2017) ยังพบว่า โครงการฝึกอาชีพจะช่วยเพิ่มโอกาสให้ผู้ต้องขังถูกจ้างงาน และเกิดประโยชน์ต่อสังคมสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษากระบวนการและรูปแบบในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรมภายนอกเรือนจำ ภายใต้โครงการประชารัฐร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม ประกอบกับศึกษาสภาพปัญหาในการดำเนินงานของโครงการประชารัฐร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรมของเรือนจำพิเศษธนบุรี เพื่อกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินงานโครงการประชารัฐร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม อันนำไปสู่การดำเนินโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกวิชาชีพ สามารถประกอบอาชีพมีงานทำหลังพ้นโทษ ได้รับการยอมรับในสังคมและดำเนินชีวิต ได้อย่างมีความสุขโดยไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

■ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรมภายนอกเรือนจำของโครงการประชารัฐร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาในการดำเนินงานโครงการประชารัฐร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม

3. เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงานโครงการประชารัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม

■ วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและการเลือกตัวอย่าง

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ดำเนินการศึกษาโดยวิธีการค้นคว้าเอกสาร บทความ หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานประกอบการอุตสาหกรรม/เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลของโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 3 คน ผู้บัญชาการเรือนจำและเจ้าหน้าที่เรือนจำ จำนวน 6 คน และผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการประชารัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 24 คน โดยใช้รูปแบบการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามเกณฑ์ (criterion purposive sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi structure) โดยมีการดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหลักการและวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา

2) ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นพื้นฐานและขอบเขตทางทฤษฎีเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถาม

3) ศึกษาข้อมูลประเด็นและขอบเขตของคำถามฉบับร่างให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสนอกับอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบและเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อนำไปปรับปรุงในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ และทำการปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาได้เสนอแนะมาแล้วนำมาแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนจะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

5) เมื่อปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้วจึงตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน

6) เมื่อปรับปรุงตามความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษาเรียบร้อยแล้วจึงขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน ก่อนนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ทั้ง 3 กลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้ต้องขังก่อนการพ้นโทษ โดยการทำการขออนุญาตผู้บังคับบัญชาเรือนจำพิเศษธนบุรี และทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงผู้บังคับบัญชาเรือนจำพิเศษธนบุรี เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้ต้องขัง ณ เรือนจำพิเศษธนบุรี โดยผ่านทางคณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ เพื่อเข้าทำการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (in-depth interview) รวมถึงเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (focus group) กลุ่มตัวอย่างผู้ต้องขัง ตามแนวคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ และชี้แจงให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาบทบาทและหน้าที่ของผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันในการเก็บข้อมูล

ข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎี และจากเอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ หนังสือ เว็บไซต์ บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสนับสนุนข้อมูลผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า ด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) และจัดกลุ่ม ดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เพื่อทำการวิเคราะห์ประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

■ ผลการวิจัย

ผลการศึกษาด้านรูปแบบและขั้นตอนกระบวนการตามโครงการประชารัฐร่วมพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม จากการศึกษาพบว่ากระบวนการดำเนินงานของโครงการสามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนที่สำคัญด้วยกัน ซึ่งประกอบไปด้วย ดังนี้

1. ขั้นตอนการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน คือ ขั้นตอนลำดับแรกในการติดต่อประสานงานระหว่างภาครัฐคือเรือนจำ และสถานประกอบการอุตสาหกรรมภายนอกเรือนจำ โดยขั้นตอนการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของเรือนจำพิเศษธนบุรีกับสถานประกอบการอุตสาหกรรมในโครงการ สามารถแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ (1) เรือนจำกำหนดจัดทำโครงการพัฒนาผู้ต้องขัง

และดำเนินการประชาสัมพันธ์โครงการสู่สาธารณะ การติดต่อประสานกับสถานประกอบการอุตสาหกรรมที่มีความต้องการในด้านตลาดแรงงาน เป็นต้น เพื่อสื่อสารเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ และสร้างความรับรู้เข้าใจในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง ด้วยการทักษะวิชาชีพตามนโยบายของกระทรวงยุติธรรมในการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสได้ทำงานในสถานที่จริง ได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานในประเทศ (2) เรือนจำพิจารณาความสอดคล้องและความต้องการในประเภทของการทำงานต่อตลาดแรงงานภายนอกที่สถานประกอบการนั้น ๆ เพื่อเพิ่มพูนทักษะอาชีพและประสบการณ์ให้กับผู้ต้องขังได้เหมาะสมมีการกำหนดระบบผลตอบแทนการทำงานในรูปของเงินรางวัลปันผลตามข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการจ่ายเงินผลประโยชน์จากการดำเนินงานฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังเป็นรางวัล พ.ศ. 2563 หรือสวัสดิการอื่นใด อย่างชัดเจน การกำหนดชั่วโมงการทำงาน และวันหยุดงาน และสุขลักษณะการทำงานของผู้ต้องขัง และ (3) การจัดทำบันทึกข้อตกลงและลงนามร่วมกันของเรือนจำพิเศษธนบุรีและสถานประกอบการในการดำเนินโครงการประชารัฐร่วมพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้ความร่วมมือตามแนวทางในการขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมการมีงานทำ แก่ผู้ต้องขังที่อยู่ในกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำ

2. ขั้นตอนการพิจารณาผู้ต้องขังฝึกวิชาชีพตามเกณฑ์การคัดเลือก โดยเรือนจำพิจารณาคัดเลือกผู้ต้องขังเข้ารับการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรม ซึ่งในการพิจารณา

เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดจ่ายออกทำงานนอกเรือนจำ พ.ศ. 2561 มีรายละเอียดขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ (1) เรือนจำจัดประชุมสำหรับการพิจารณาคัดเลือกผู้ต้องขังออกทำงานยังสถานประกอบการอุตสาหกรรมภายนอกเรือนจำ โดยจัดตั้งคณะกรรมการจำนวนไม่น้อยกว่า 3 คน ทำหน้าที่พิจารณาคัดเลือกผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดตามคุณสมบัติที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ที่ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการจ่ายนักโทษเด็ดขาดออกทำงานนอกเรือนจำ พ.ศ. 2561 กำหนดไว้ อย่างเคร่งครัด เสนอต่อผู้บัญชาการเรือนจำ เพื่อพิจารณาอนุมัติหรือสั่งการต่อไป (2) ในกรณีที่สถานประกอบการอุตสาหกรรมแจ้งความประสงค์ในการพิจารณาประเมินรายละเอียดเชิงลึกเกี่ยวกับบุคลิกภาพ หรือทัศนคติผู้ต้องขัง หรือต้องการตรวจสอบหรือสำรวจประเมินพฤติกรรม บุคลิกลักษณะผู้ต้องขังด้วยตนเอง ทางเรือนจำก็เปิดโอกาสให้สถานประกอบการได้เข้าร่วมประชุมเพื่อคัดเลือกผู้ต้องขังร่วมด้วย และ (3) ผู้ต้องขังที่ได้รับคัดเลือกให้ออกทำงานนอกเรือนจำ ยังสถานประกอบการอุตสาหกรรม หากปรากฏพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ จะถูกสั่งงดการทำงาน และนำกลับเข้าเรือนจำทันที

3. ขั้นตอนการเพิ่มพูนฝึกทักษะอาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรม ผู้ต้องขังจะเข้ารับการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรม ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันเสาร์ หรือตามแต่การกำหนดวันตามแผนผลิตที่สถานประกอบการได้จัดวางแผนการทำงานให้สอดคล้อง โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้ (1) เจ้าพนักงานเรือนจำที่ได้รับมอบหมาย จะต้องเบิกตัวผู้ต้องขังออกจากเรือนจำในช่วงเช้านี้ ตั้งแต่เวลา 06.00 น. เป็นต้นไป

เพื่อเดินทางไปทำงานฝึกวิชาชีพยังสถานประกอบการอุตสาหกรรมภายนอกเรือนจำ โดยจะต้องอยู่ดูแล ควบคุมผู้ต้องขังตลอดการทำงานฝึกจนกระทั่งควบคุมผู้ต้องขังเดินทางกลับเข้าเรือนจำไม่เกิน 18.00 น. (2) สถานประกอบการอุตสาหกรรมจะจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ความเข้าใจรวมถึงทักษะขั้นพื้นฐานทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการทำงาน และได้ศึกษาระเบียบปฏิบัติของทางสถานประกอบการอุตสาหกรรมก่อน เพื่อความปลอดภัยในการทำงาน และการปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานของสถานประกอบการ และ (3) กำหนดแผนการทำงานให้กับผู้ต้องขัง โดยสถานประกอบการจะพิจารณาถึงปัจจัยในด้านต่าง ๆ ของผู้ต้องขัง ได้แก่ ความรู้ความสามารถของผู้ต้องขัง ตลอดจนความพร้อม ความถนัด ทักษะและประสบการณ์ การคำนึงถึงองค์ประกอบที่สอดคล้องกับความต้องการของประเภทการทำงานต่อตลาดแรงงาน รวมถึงการจัดพนักงานผู้เชี่ยวชาญของสถานประกอบการคอยให้คำแนะนำและเสริมทักษะแก่ผู้ต้องขังระหว่างการทำงาน

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรม คือ ผลจากโครงการฝึกวิชาชีพในทักษะด้านแรงงานอุตสาหกรรมที่เรือนจำได้ดำเนินการในกลุ่มผู้ต้องขัง จากการศึกษาสามารถอธิบายถึงประโยชน์ได้เป็น ดังนี้ (1) ทักษะอาชีพด้านแรงงานอุตสาหกรรม (2) การปรับตัวในสังคมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนพ้นโทษ (3) การยอมรับเห็นคุณค่า และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ (4) โอกาสในการมีงานทำภายหลังพ้นโทษทำให้ผู้ต้องขังได้รับการรองรับในด้านอาชีพ มีรายได้ที่มั่นคงให้กับตนเองสำหรับการดำเนินชีวิตปกติภายหลัง

พันโทฯ โดยไม่หวนมากระทำผิดซ้ำอีก

สภาพปัญหาในการดำเนินงานโครงการ ประชาร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นต่อการดำเนินโครงการ แบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ดังนี้

1. ด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์โครงการพบว่า สถานประกอบการหลายแห่งยังไม่ทราบถึงข้อมูลของโครงการประชาร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้ขาดความสนใจในการเข้าร่วมโครงการ รวมถึงการเผยแพร่สู่สาธารณชนยังอยู่ในวงแคบ

2. ด้านสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องขังฝึกวิชาชีพเนื่องจากผู้ต้องขังที่เข้ารับการฝึกวิชาชีพยังคงต้องนำตัวกลับมาควบคุมไว้ที่เรือนจำตามเดิม อาจส่งผลให้ขาดความตั้งใจที่จะเรียนรู้พัฒนาทักษะวิชาชีพตนเอง การปรับตัวให้เข้ากับสังคมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยไม่สามารถทำได้เต็มที่

3. ด้านอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่เรือนจำพบว่า อัตรากำลังของเจ้าหน้าที่เรือนจำ ประสบปัญหาขาดแคลนกำลัง ในกรณีที่มีการขอจำนวนผู้ต้องขังไปทำงานฝึกวิชาชีพเพิ่มขึ้น จึงไม่สามารถสนับสนุนในการควบคุมผู้ต้องขังที่ออกทำงานฝึกวิชาชีพสถานประกอบการอุตสาหกรรมภายนอกเรือนจำได้

4. ด้านหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกผู้ต้องขังฝึกวิชาชีพสถานประกอบการอุตสาหกรรมพบว่า ในบางส่วนยังเป็นข้อจำกัด หรือไม่มีการปรับให้เป็นไปตามบริบทของผู้ต้องขังในแต่ละเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังบางกลุ่มที่ไม่มีคุณสมบัติเข้าตามหลักเกณฑ์เสียโอกาสในการได้รับการพัฒนาฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการ

อุตสาหกรรม รวมถึงการพิจารณาในเรื่องของระยะเวลากำหนดโทษที่สั้นเกินไป เนื่องจากต้องคำนึงในเรื่องความเสี่ยงต่อการหลบหนี ทำให้การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังไม่สามารถฝึกฝนให้เกิดความชำนาญได้

5. ด้านงบประมาณและค่าตอบแทนการทำงานฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังนั้น จะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินปันผลทำให้รายได้ที่รับนั้นจะต้องถูกหักเป็นค่าใช้จ่ายในส่วนต่าง ๆ ตามที่ระเบียบกรมราชทัณฑ์กำหนด รวมถึงการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ควบคุมผู้ต้องขังไปฝึกวิชาชีพภายนอกเรือนจำที่ต้องปฏิบัติหน้าที่นอกเหนือเวลาราชการ ยังไม่มีการกำหนดงบประมาณในการรองรับเพื่อตอบแทนการปฏิบัติหน้าที่ในส่วนนี้

6. ด้านการรับรองการฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขัง การไม่สามารถจัดทำทะเบียนผู้ต้องขังที่ออกไปฝึกวิชาชีพได้ ทำให้ไม่สามารถนำประโยชน์จากการพัฒนาทักษะดังกล่าวไปใช้ประกอบในการสมัครงานได้จริง

7. ปัญหาเฉพาะจากผู้ต้องขัง ปัญหาที่สำคัญคือ กระบวนการทางความคิด ความเชื่อของตัวผู้ต้องขังเอง ที่บางรายมีแนวคิดและความต้องการประกอบอาชีพเดิมของตนที่เคยทำมา เพราะคำนึงถึงรายได้ที่ได้รับ หรือบางรายก็มีแนวทางส่วนตัวที่ต้องการทำงานหารายได้ทางอื่นที่ไม่ใช่รูปแบบการทำงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรม

แนวทางที่เหมาะสมในการเพิ่มประสิทธิภาพ การดำเนินงานโครงการประชาร่วมรัฐพัฒนา ผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม

จากการศึกษาพบว่า แนวทางที่เหมาะสมในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานโครงการ

ประชาร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรมของเรือนจำพิเศษธนบุรี สามารถสรุปได้เป็น 2 แนวทาง ดังนี้

1. ด้านสถานที่(place) คือ การเสนอให้กำหนดสถานที่ควบคุมเฉพาะ เพื่อกำหนดพื้นที่ในการควบคุมผู้ต้องขังที่เข้ารับการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรม โดยแยกออกจากเรือนจำและผู้ต้องขังอื่น เพื่อให้ผู้ต้องขังกลุ่มนี้ได้ปรับตัวและมีสภาพความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิตในสังคมมากที่สุด ลดปัญหาจากพฤติกรรมของผู้ต้องขังที่เป็นสื่อในการติดต่อภายนอกเมื่อต้องกลับเข้ามาในเรือนจำ และการจัดตั้งศูนย์กลางการพัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังเพื่อพัฒนาทักษะด้านวิชาชีพหรือองค์กรที่ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานด้านอุตสาหกรรมโดยเฉพาะ ทั้งด้านการเป็นศูนย์กลางในการติดต่อการดำเนินงานที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรม การพัฒนาทักษะผู้ต้องขังที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานซึ่งจะเพิ่มศักยภาพในการฟื้นฟู แก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขัง และเพิ่มโอกาสในการมีงานทำของผู้ต้องขังภายหลังได้รับการปล่อยตัว

2. ด้านการบริหารจัดการ (management) คือ การให้ข้อมูลและเผยแพร่เกี่ยวกับโครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพผู้ต้องขังในด้านอุตสาหกรรมให้กับสถานประกอบการอุตสาหกรรม และเขตอุตสาหกรรมใกล้เคียงการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ยอมรับในภาคสังคมในวงกว้าง ปรับคุณสมบัติหลักเกณฑ์การพิจารณาผู้ต้องขังที่เข้ารับการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรม โดยพิจารณาให้ครอบคลุมถึงข้อมูลประวัติส่วนตัวที่สำคัญและพิจารณาถึงความด้อยโอกาสทางสังคมร่วมด้วย รวมถึงระยะเวลาของกำหนดโทษ

ที่เหลือควรให้มีระยะเพิ่มขึ้นอย่างเหมาะสม กำหนดให้ใช้อุปกรณ์กำลังอิเล็กทรอนิกส์ติดตั้งแก่ผู้ต้องขังที่เข้ารับการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรม จัดให้มีการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน ให้โอกาสในการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรมในด้านอื่น ๆ ที่ไม่จำกัดเฉพาะด้านแรงงานเพียงอย่างเดียว

■ สรุปและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่า กระบวนการและรูปแบบในการดำเนินงานตามโครงการประชาร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรมเป็นโครงการที่เกิดขึ้นโดยมีที่มาจากการกำหนดนโยบายของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งผู้บริหารได้เล็งเห็นถึงการพัฒนาศักยภาพทางอาชีพด้านแรงงานอุตสาหกรรมแก่ผู้ต้องขังที่สามารถฝึกฝน เรียนรู้ และปฏิบัติงานได้จริงในสถานประกอบการอุตสาหกรรม โดยเรือนจำพิเศษธนบุรีเป็นหน่วยงานในสังกัดกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ได้นำเอานโยบายสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยประสานความร่วมมือจากสถานประกอบการเอกชนในพื้นที่ใกล้เคียงกับเรือนจำ เพื่อทำบันทึกข้อตกลงที่จะร่วมกันให้โอกาสพัฒนาทักษะวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขังได้มาฝึกทักษะอาชีพในรูปแบบการทำงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากสำนักปฏิฐานนิยม ที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation Theory) ที่การลงโทษมุ่งเน้นในการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม ให้โอกาสผู้กระทำความผิดได้กลับตัว ทั้งยังสอดคล้องกับ

ภารกิจสำคัญของกรมราชทัณฑ์ในด้านการพัฒนาพฤตินิสัย แก่ไข่พ้นผู้ต้องขัง อบรมคนที่กระทำผิดได้ปรับปรุงตัว ปรับพฤติกรรม สามารถกลับสู่สังคมได้โดยไม่กระทำผิดซ้ำอีก มิใช่เพียงแต่คุมขังไว้ ดังวิสัยทัศน์กรมราชทัณฑ์ว่า “องค์กรสมรรถนะสูงด้านการควบคุมและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง แบบมีอาชีพบูรณาการ มาตรฐานและนวัตกรรม” เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับประโยชน์ต่อตัวผู้ต้องขังเอง ได้มีรายได้ และมีทักษะอาชีพติดตัวที่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานสามารถนำทักษะที่ได้รับการฝึกนั้นไปประกอบอาชีพของตนเองได้เพิ่มโอกาสในการมีงานทำภายหลังพ้นโทษ อันเนื่องจากการได้รับการสนับสนุนการจ้างงานจากสถานประกอบการอุตสาหกรรมที่เคยเข้ารับการฝึกวิชาชีพ โดยเรือนจำยังจัดตั้งศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE) เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังหลังพ้นโทษได้มีงานทำหรือมีการรับรองจากหน่วยงานในการพิจารณา และช่วยติดต่อประสานยังสถานประกอบการอุตสาหกรรมโดยตรงสอดคล้องกับผลการวิจัยของวิบูลย์ จันทรมณี, ภูเบศ พวงแก้ว และปรณกิตต์ ม่วงประสิทธิ์ (2563) พบว่า ปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จ คือ นโยบายในการฝึกอบรมอาชีพสำหรับผู้ต้องขังซึ่งมีแนวทางเพื่อสร้างอาชีพให้ผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ โดยกรมราชทัณฑ์ มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ เพื่อสร้างโอกาสของผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ การเข้ามามีส่วนร่วมของภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาทักษะอาชีพพัฒนาพฤตินิสัย นอกจากนี้ ที่เรือนจำจะต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับความแออัดของประชากรผู้ต้องขังที่ล้นเรือนจำ การนำตัวผู้ต้องขังที่ผ่าน

การพิจารณาหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกออกทำงานภายนอกเรือนจำไปยังสถานประกอบการในช่วงระหว่างวัน ยังเป็นการช่วยบรรเทาความแออัดของประชากรผู้ต้องขังได้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากพื้นที่ภายในเรือนจำที่มีอยู่อย่างจำกัดในแต่ละแดน ควบคุมผู้ต้องขังจะมีความหนาแน่นของผู้ต้องขังลดลงในส่วน of สถานประกอบการอุตสาหกรรมเอง นอกเหนือจากการได้รับสิทธิประโยชน์ ทางภาษี ตามมาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนการจ้างงานผู้พ้นโทษเข้าทำงานแล้วยังนับว่าเป็นการทำประโยชน์ให้แก่สังคมส่งเสริมอาชีพและมอบโอกาสในการทำงานให้แก่ผู้ต้องขังอีกด้วย และจากการสัมภาษณ์ยังพบว่า การสนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้ฝึกวิชาชีพและว่าจ้างแรงงานผู้ต้องขัง ยังสามารถทดแทนแรงงานต่างด้าวที่มักเกิดปัญหาความยุ่งยากต่างๆ ที่สถานประกอบการอุตสาหกรรมประสบอยู่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พนิดา นิลอรุณ, ฤทธิ เอกภาพวาสนา, อัญชลี โกนันทตระกูล และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2557) ที่พบว่า โครงการพัฒนาฝีมือแรงงานและส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ต้องขังในรูปแบบอาชีพคอลเซนเตอร์ คือการทำประโยชน์ คีนสู่สังคมควบคู่ไปกับการประกอบธุรกิจยังแก้ปัญหาการขาดบุคลากรในการปฏิบัติงานและการส่งเสริมอาชีพซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกรมราชทัณฑ์ในการจัดฝึกอบรมและสร้างอาชีพให้กับผู้ต้องขัง

รูปแบบการฝึกอบรมวิชาชีพในสถานประกอบการอุตสาหกรรมที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากการให้สัมภาษณ์ทางสถานประกอบการอุตสาหกรรมจะคำนึงถึงพื้นฐานอาชีพ หรืองานที่ถนัดตามเดิม ให้ผู้ต้องขังได้ทดลองทำงานฝึกวิชาชีพในแต่ละด้านที่เหมาะสมตามที่สถาน

ประกอบการจัดให้จากงานที่มีในโรงงานอุตสาหกรรม พบว่า การทำงานของผู้ต้องขังสามารถทำได้ตามปริมาณงานหรือเป้าหมายที่วางไว้ตามที่สถานประกอบการได้กำหนด อีกทั้ง สถานประกอบการอุตสาหกรรมเองก็มีการจัดเตรียมเจ้าหน้าที่สำหรับการอบรมเพื่อพัฒนางานในเฉพาะด้านที่จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ ความชำนาญ และการพัฒนาฝีมือไว้ให้กับงานที่ต้องใช้ทักษะเหล่านั้นให้ผู้ต้องขังได้ฝึกวิชาชีพ เรียนรู้งานเหมือนกับพนักงานทั่วไป ทำงานร่วมกับพนักงานคนอื่น ๆ ในแต่ละแผนกงานอันจะเกิดเป็นทักษะในการประกอบอาชีพที่ได้จากการฝึกฝนตลอดระยะเวลาที่เข้าร่วมโครงการฝึกวิชาชีพนี้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Learning Theory) ที่มุ่งเน้นอธิบายเกี่ยวกับการเริ่มต้นของพฤติกรรมที่ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมสังคมรอบตัวบุคคลที่อาศัยองค์ประกอบที่สำคัญจากบุคคลใกล้ชิด ความสัมพันธ์และความเข้มข้นในการเรียนรู้ การให้คุณค่าและสนับสนุนพฤติกรรมด้านบวกหรือด้านลบรวมถึงความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้เฉพาะตัวของบุคคล ทำให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกฝนได้เรียนรู้ถึงรูปแบบและรายละเอียดต่าง ๆ ในการทำงานอย่างเป็นระบบของสถานประกอบการอุตสาหกรรม ได้สัมผัสกับวัสดุอุปกรณ์ ใช้งานเครื่องจักรจากสถานที่ทำงานจริง ซึ่งไม่สามารถเรียนรู้ได้จากภายในเรือนจำสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พงศพิงค์ ฤทธิรงค์, อนัญญา จันทรไพบูลย์ และวรรณพล พินิจ (2559) ที่ศึกษาโครงการฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราวเขากลิ้ง จังหวัดเพชรบุรี พบว่า การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง

สามารถนำไปพัฒนาผู้ต้องขังได้จริงและสามารถต่อยอดให้เกิดผลิตภัณฑ์และอาชีพของผู้ต้องขังหลังจากพ้นโทษ ประกอบกับการที่ผู้ต้องขังได้มีโอกาสออกมาทำงานภายนอกเรือนจำไม่ต้องถูกควบคุมอยู่ภายในกำแพงเรือนจำ ทำให้มีสภาพจิตใจที่ดีขึ้นมีแรงผลักดันที่อยากจะเข้ารับการศึกษาและทำงานอย่างตั้งใจ แม้การทำงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมในบางแผนกหรือบางแห่งจะต้องใช้แรงงานเป็นอย่างมากหรือมีความเหน็ดเหนื่อย แต่ก็มีความพร้อมและเต็มใจที่จะทำงานในทุกวัน การได้ออกมาสู่โลกภายนอกเรือนจำขณะต้องโทษทัณฑ์จึงทำให้รู้สึกว่าได้รับคุณภาพชีวิตที่ใกล้เคียงกับชีวิตปกติเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังได้รับรายได้จากรางวัลเงินปันผลจากการทำงานที่สามารถเก็บออมไว้เป็นทุนในประกอบอาชีพหรือดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ รวมไปถึงการมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างพนักงานผู้อื่นที่ได้ร่วมงานด้วยกัน ได้รับความรู้สึกที่ดี พุดคุยปฏิสัมพันธ์อย่างเพื่อนมนุษย์ การปฏิบัติที่เปรียบเสมือนพนักงานของสถานประกอบการคนหนึ่ง ที่ไม่ได้แบ่งแยกหรือรังเกียจว่าเป็นผู้ต้องขัง สอดคล้องกับทฤษฎีควบคุมทางสังคม (Social Control Theory) ที่อธิบายว่าบุคคลที่มีความผูกพันในกลุ่มสังคมจะมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำความผิดเป็นผลมาจากความผูกพันของบุคคลได้เกิดขึ้นกับสังคมนั้น ๆ ส่งผลให้บุคคลสร้างความรู้สึกหรือสามัญสำนึกที่จะควบคุมตนเองให้เป็นบุคคลที่ดีในสังคมสามารถดำเนินชีวิตเข้าร่วมกิจกรรมตามความเชื่อถือที่บุคคลที่มีต่อค่านิยมและบรรทัดฐานในสังคมตลอดจนการเปิดโอกาสรับผู้ต้องขังที่ผ่านการฝึกวิชาชีพในโครงการ เข้าทำงานเพื่อเพิ่มโอกาสในการมีงานทำภายหลังพ้นโทษและลดการกระทำผิดซ้ำ

ของผู้ต้องขัง ได้นำทักษะที่ได้รับการพัฒนา มาใช้ในการทำงานที่สถานประกอบการ อุตสาหกรรมที่เคยเข้าร่วมโครงการ สอดคล้อง กับทฤษฎีป้องกันอาชญากรรมโดยสภาพ แวดล้อม (Theory of Crime Prevention through Environmental Design) ของ Ray (1972) ที่อธิบายไว้ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ของสถานที่เป็นปัจจัยสำคัญการควบคุมพฤติกรรม และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พินดา นิลอรุณ และคนอื่น ๆ (2557) ที่พบว่า การส่งเสริมให้ ผู้ต้องขังมีรายได้จากการฝึกพัฒนาฝีมือแรงงาน ในการเป็นเจ้าหน้าที่บริการข้อมูลทางโทรศัพท์ จะสามารถพัฒนาฝีมือแรงงาน ช่วยส่งเสริม การมีงานทำของผู้ต้องขัง ทั้งยังสร้างโอกาส ในการทำงานให้กับผู้ต้องขังภายหลังจาก พ้นโทษออกมาสามารถเข้าร่วมงานกับทาง บริษัทได้ต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาได้ทราบถึง ปัญหาในการดำเนินงานตามโครงการประชาร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาคอุตสาหกรรม กรณี ศึกษาเรือนจำพิเศษธนบุรี พบว่า ด้วยข้อจำกัด ในหลายองค์ประกอบที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบ ต่อการดำเนินงานตามโครงการได้ไม่เต็ม ประสิทธิภาพในด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อสื่อสารให้แก่ภาคเอกชน สถานประกอบการ อุตสาหกรรม การเผยแพร่ยังไม่สามารถกระจาย ไนวงกว้าง เป็นที่ทราบแก่สาธารณชนได้เท่าที่ควร แม้เรือนจำจะมีการดำเนินการประชาสัมพันธ์ ในรูปแบบต่าง ๆ แต่ก็ยังขาดการดำเนินการ ที่ต่อเนื่อง สถานประกอบการอุตสาหกรรม ในหลายแห่งยังไม่ทราบถึงโครงการในรูปแบบ ดังกล่าว ที่สามารถนำผู้ต้องขังออกไปทำงาน ภายนอกได้ รวมถึงความเข้าใจในรายละเอียด

ของการดำเนินการโครงการ สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของวิบูลย์ จันทรมณี และคนอื่น ๆ (2563) ที่อธิบายไว้ว่า อุปสรรคในการฝึกอบรม ในด้านการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการจัดอบรม อาชีพสำหรับผู้ต้องขังยังขาดการมีส่วนร่วม จากผู้ประกอบการองค์กร ภาครัฐและเอกชน บริษัท ห้างร้าน เนื่องจากข้อจำกัดทางกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อจำกัดจากข้อกำหนด ตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์ที่จำเป็นต้องคำนึงถึง ความปลอดภัยและลดความเสี่ยงในการหลบหนี เป็นสำคัญ จึงทำให้ข้อกำหนดบางประการ ส่งผลให้โครงการมีประสิทธิภาพที่ลดลงไปไม่สามารถ สนับสนุนการพัฒนาทักษะอาชีพในสถาน ประกอบการอุตสาหกรรมได้อย่างเต็มที่การควบคุม นำตัวผู้ต้องขังเพื่อเดินทางกลับเรือนจำ ในระยะเวลาที่กำหนดและถูกควบคุมในเรือนจำ ตามเดิม โดยที่ยังคงมีปฏิสัมพันธ์ปะปนกับ ผู้ต้องขังอื่น ๆ ในด้านของอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ ที่ควบคุมผู้ต้องขังไปนั้น ก็ประสบปัญหาทั้ง การขาดแคลนกำลัง ไม่มีกำลังเจ้าหน้าที่เพียงพอ ต่อการตอบสนองความต้องการจำนวนแรงงาน ของสถานประกอบการอุตสาหกรรมทำให้จำนวน ผู้ต้องขังที่เรือนจำต้องการจะผลักดัน สนับสนุน ให้เข้ารับการฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการ ทำได้อย่างจำกัด อีกทั้งการตรวจตราดูแล ของเจ้าหน้าที่เรือนจำในพื้นที่สถานประกอบการ อุตสาหกรรมยังทำได้ไม่ทั่วถึง สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของพงษ์ศักดิ์ ปัตถา (2560) ที่ให้ ทรรศนะเรื่องการฝึกทักษะวิชาชีพและการจ้างงาน ผู้ต้องขังว่า มีกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ในการฝึกทักษะวิชาชีพผู้ต้องขังในหลายฉบับ ซึ่งได้กำหนดเป็นแนวทางให้เรือนจำปฏิบัติตาม อย่างเคร่งครัด สอดคล้องกับผลการวิจัยของ

วิบูลย์ จันทรมณี และคนอื่น ๆ (2563) พบว่า อุปสรรคในการพัฒนาโครงการฝึกอบรมอาชีพ ผู้ต้องขังส่วนหนึ่ง คือ เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ควบคุม การฝึกอบรมอาชีพสำหรับผู้ต้องขังมีจำนวนจำกัด จึงไม่สามารถดูแลเอาใจใส่รวมถึงการควบคุม และให้การช่วยเหลือและคำแนะนำได้อย่างทั่วถึง ซึ่งในประเด็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่พบจากผลการให้สัมภาษณ์พบว่า ในส่วน ทศนคติของตัวผู้ต้องขังเองบางส่วนที่ต้องการ ฝึกวิชาชีพเพียงระยะที่ตนอยู่ในกำหนดโทษ เนื่องจากได้รับอิสระในการมีชีวิตที่ดีกว่า ถูกควบคุมตัวอยู่ภายในเรือนจำเป็นข้อสำคัญ ลำดับแรก และแม้ว่าการได้รับการฝึกวิชาชีพ ในสถานประกอบการอุตสาหกรรมจะได้รับการ พัฒนาด้านอาชีพที่ใกล้เคียงกับตลาด แรงงานในปัจจุบัน ทำให้ได้รับการเพิ่มพูนทักษะ ในการประกอบอาชีพได้ดีขึ้น แต่ยังไม่มีการ ประเมินหรือวัดผลเพื่อรองรับทักษะฝีมือ การทำงาน จึงไม่อาจนำไปประกอบการสมัคร เข้าทำงานในสาขาอาชีพอื่น ๆ ที่ต้องการได้ การได้รับ เข้าพิจารณาทำงานในสถานประกอบการ อุตสาหกรรมที่เคยเข้ารับการฝึกฝนจึงเป็น แคล้วคลาดหนึ่งที่มีเพียงเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขัง ที่มีอายุมาก มีหนทางในการดำเนินชีวิตภายหลัง พ้นโทษอยู่ไม่มาก ไม่มีญาติมิตรและไร้หนทางไป จึงมีความสนใจที่จะประกอบอาชีพ ขอสมัคร เข้าทำงานภายหลังพ้นโทษในสถานประกอบการ อุตสาหกรรมที่เข้าร่วมโครงการ

แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินงาน โครงการประชารัฐร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องขังสู่ภาค อุตสาหกรรม กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษธนบุรี จากการศึกษาพบว่า การดำเนินการจัดตั้ง ศูนย์กลางเพื่อการบริหารจัดการเกี่ยวกับการฝึก

วิชาชีพผู้ต้องขัง เฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับ แรงงานอุตสาหกรรม ทั้งในส่วนของการเป็นศูนย์กลาง การติดต่อประสานงานจากสถานประกอบการ อุตสาหกรรม การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ในหลากหลายช่องทางเพื่อเชิญชวนและสร้าง ความเข้าใจในโครงการพัฒนาผู้ต้องขังในการ ทำงานฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการ อุตสาหกรรมให้เป็นที่ยอมรับ เพื่อเชิญชวนให้ สถานประกอบการที่สนใจเข้าร่วมในการที่จะให้โอกาส ผู้ต้องขังที่กำลังจะพ้นโทษได้ฝึกวิชาชีพทำงาน เพื่อเพิ่มพูนทักษะอาชีพด้านอุตสาหกรรม เพิ่มโอกาสในการมีงาน โดยจัดตั้งกระจาย ในภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีการอุตสาหกรรมเหมาะสม สามารถสนับสนุนแรงงาน ด้านอุตสาหกรรม ส่งแรงงานผู้ต้องขังไปทำงานฝึกวิชาชีพใน สถานประกอบการตามที่ต้องการได้ พร้อมทั้ง จัดการเป็นสถานที่พำนักของผู้ต้องขังที่เข้ารับ การฝึกวิชาชีพในโครงการโดยเฉพาะ โดยไม่มี ผู้ต้องขังอื่น ๆ ปะปน เพื่อป้องกันความเสี่ยง ในการกระทำผิดวินัย ในลักษณะที่สามารถ เดินทางเพื่อไปทำงาน และกลับมาพักยังศูนย์กลาง แห่งนี้ได้ ในระหว่างที่ผู้ต้องขังยังมีกำหนดโทษอยู่ โดยไม่ต้องมีเจ้าหน้าที่เรือนจำควบคุมตัวไป ซึ่งสามารถใช้กำลังเจ้าหน้าที่เรือนจำในการควบคุม ไม่ให้หลบหนีหรือออกนอกพื้นที่ระหว่างที่ยังไม่ พ้นโทษ ซึ่งจะสามารถบรรเทาปัญหาการขาด อัตรากำลังเจ้าหน้าที่เรือนจำ ลดจำนวนเจ้าหน้าที่ ที่ต้องใช้ในการควบคุมผู้ต้องขังออกทำงาน ภายนอกเรือนจำลงไปได้ รวมถึงเป็นการสร้างความคุ้นเคยในการปรับตัวใช้ชีวิตร่วมกับสังคม เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนโทษให้กับผู้ต้องขัง สอดคล้องกับผลการวิจัยของนฤพนธ์ เผ่าเพ็ง (2558) พบว่า ปัญหาการปฏิบัติงานด้านพัฒนา

พหุนิติสัญญาที่ต้องซึ่งที่ไม่สามารถแบ่งประเภทแยกกลุ่มผู้ต้องซึ่งได้อย่างชัดเจนเพื่อให้ช่วยต่อการพัฒนา และยังพบปัญหาในด้านเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่มีจำนวนไม่เพียงพอ สถานที่ของเรือนจำไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการฟื้นฟูพัฒนาสำหรับโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย นอกจากนี้ การบริหารจัดการที่จำเป็นของโครงการจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงให้มีความเหมาะสมเป็นปัจจุบัน และตรงตามบริบทในแต่ละเรือนจำที่มีทั้งวัตถุดิบ ภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ รวมไปถึงการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ต้องซึ่งซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดลำดับแรก ในการที่จะพัฒนาทักษะวิชาชีพ แก่ไขปรับปรุงให้เป็นคนที่ดีขึ้นในสังคม สามารถดำเนินชีวิตปกติสุข นำประโยชน์จากสิ่งที่ได้จากการฝึกวิชาชีพไปใช้ได้จริง และไม่กระทำผิดซ้ำอีก เกี่ยวข้องกับเกณฑ์การคัดเลือกผู้ต้องซึ่งที่นำเสนอให้มีการพิจารณาถึงองค์ประกอบปัจจัยในด้านภูมิหลัง ฐานะการศึกษา ครอบครัว และพื้นฐานอาชีพเดิมก่อนต้องโทษ เพื่อคัดเลือกในการฝึกวิชาชีพด้านแรงงานอุตสาหกรรมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น จัดให้มีการประเมินและวัดผลมาตรฐานฝีมือแรงงานดำเนินการร่วมกับหน่วยงานในภาคีเครือข่าย เพื่อให้ผู้ต้องซึ่งสามารถนำทักษะที่ได้รับการประเมินวัดผลอย่างเป็นรูปธรรม จากหน่วยงานของรัฐที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นมาตรฐานนำไปใช้ประโยชน์ในการสมัครงานภายหลังพ้นโทษได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของวิบูลย์ จันทรมณี และคนอื่น ๆ (2563) ที่อธิบายไว้ว่าการฝึกอบรมอาชีพผู้ต้องซึ่งควรเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการเข้ามาพัฒนาเพื่อเตรียม

ความพร้อมในการประกอบอาชีพหลังจากผู้ต้องซึ่งพ้นโทษ การฝึกอบรมอาชีพควรเน้นอาชีพเพื่อการมีงานทำ เพื่อให้ผู้ต้องซึ่งที่พ้นโทษจะสามารถดำเนินชีวิตอิสระได้ และควรมีการเตรียมความพร้อมในด้านอื่น ๆ ควบคู่การฝึกอบรมอาชีพ และควรพัฒนาหลักสูตรอบรมวิชาชีพให้มีมาตรฐานตามที่กรมพัฒนาฝีมือแรงงานกำหนด เมื่อผู้ต้องซึ่งผ่านการอบรมวิชาชีพสามารถนำไปขอขึ้นทะเบียนมาตรฐานฝีมือแรงงานได้

■ บัณฑิตเห็น/ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มาตรการสนับสนุนเพิ่มเติมจากภาครัฐจากการวิจัยพบว่า แม้จะมีการเข้าร่วมในโครงการประชารัฐร่วมรัฐพัฒนาผู้ต้องซึ่งสู่ภาคอุตสาหกรรมจากสถานประกอบการอุตสาหกรรมเอกชนอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีสถานประกอบการอีกหลายแห่งที่ยังไม่ทราบหรือเข้าใจรายละเอียดของโครงการอยู่อีกจำนวนมากและไม่สามารถดึงดูดความสนใจในการเข้าร่วมโครงการเพิ่มเติมได้ ซึ่งภาครัฐสามารถจูงใจได้ด้วยการกำหนดมาตรการสนับสนุนการดำเนินธุรกิจควบคู่กับการดำเนินกิจกรรมเพื่อรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) เช่น มาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนการจ้างงานผู้พ้นโทษ เพื่อเป็นนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ชัดเจน

2. จัดตั้งศูนย์พัฒนาทักษะอาชีพของหน่วยงานควบคู่กับการใช้กำลังเลือกสรรของควบคุม จากการวิจัยพบปัญหาในด้านของสถานที่ควบคุมผู้ต้องซึ่งฝึกวิชาชีพที่ยังถูกคุมขังในเรือนจำ และขาดแคลนกำลังเจ้าหน้าที่สำหรับ

ควบคุมผู้ต้องขังในการสนับสนุนการฝึกวิชาชีพ ออกทำงานภายนอก ในสถานประกอบการ อุตสาหกรรม จึงควรพัฒนารูปแบบการควบคุม ผู้ต้องขังที่เข้ารับการฝึกวิชาชีพ ทดแทนอัตรา กำลังเจ้าหน้าที่ควบคุม โดยใช้กำลังอิเล็กทรอนิกส์ ในการควบคุม ป้องกันไม่ให้ออกนอกพื้นที่ และวางเงื่อนไขป้องกันการกระทำผิดและ คุมประพฤติ

3. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ยกกระดับมาตรฐาน การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง และพัฒนาฐานโครงสร้าง ข้อมูลด้านตลาดแรงงานที่เชื่อมโยงกัน

จากการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ยังไม่สามารถกระจายการรับรู้ ให้ทั่วถึงแก่สถานประกอบการอุตสาหกรรม ให้ทราบรายละเอียดของโครงการในวงกว้าง กรมราชทัณฑ์ จึงควรเชื่อมโยงและบูรณาการ การดำเนินงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ อุตสาหกรรมภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครือข่ายในการดำเนินการฝึกวิชาชีพ ด้านแรงงานอุตสาหกรรมให้แก่ผู้ต้องขัง จัดให้มีกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อให้เกิด พันธมิตรทางการประสานความร่วมมือ และสามารถประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลของ หน่วยงานเกี่ยวกับการจ้างงานผู้ต้องขังให้เกิด ความสนใจและรับรู้อย่างแพร่หลาย และร่วมกัน จัดทำบันทึกข้อตกลงในการยกระดับมาตรฐาน การฝึกวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขังอย่างครบวงจร รวมถึงการจัดทำระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (big data) ด้านตลาดแรงงาน เพื่อการบริหาร จัดการข้อมูลกำลังด้านแรงงานผู้ต้องขังให้เกิด ประโยชน์สูงสุด

4. บริหารจัดการรายได้จากการทำงาน ของผู้ต้องขังโดยกำหนดอย่างเป็นมาตรฐาน รายได้ที่ได้รับหรือเงินค่าแรงผู้ต้องขัง ต้องกำหนด อย่างชัดเจน การบริหารจัดการอย่างโปร่งใส มีอัตราการจัดเก็บหรือถูกหักค่าใช้จ่ายที่ระบุ เป็นร้อยละ อย่างครบถ้วนและมีความเป็นธรรม และเหมาะสม สามารถชี้แจงรายการ ตรวจสอบได้ ในลักษณะเปิดเผย สาธารณชนสามารถเข้าถึง ข้อมูลได้

5. มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้ แรงงานผู้ต้องขังเพื่อลงโทษแทนการจำคุก ในเรือนจำ จากปัญหาประการหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งพบว่า เมื่อผู้ต้องขังถูกตัดสินพิจารณาโทษ จำคุกยังเรือนจำแล้ว แม้จะได้รับการปล่อยตัว พ้นโทษกลับสู่สังคม ก็ยังคงมีประวัติอาชญากรรม ในฐานข้อมูลประวัติอาชญากรรม ทำให้ไม่สามารถสมัครเข้าทำงานแห่งไหนได้ ทำให้ขาด โอกาสในการประกอบอาชีพ ไม่มีรายได้ และมีทางเลือกในการทำงานเพื่อหารายได้ในการ ดำเนินชีวิตไม่มาก นำไปสู่การกระทำผิดซ้ำ ดังนั้น การปรับมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการ ใช้แรงงานผู้ต้องขัง โดยกำหนดเป็น กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในการพิจารณาโทษ แทนการจำคุก และให้โอกาสเลือกทำงานฝึกวิชาชีพ ด้านแรงงานอุตสาหกรรมในศูนย์พัฒนาทักษะ อาชีพฯ ของกรมราชทัณฑ์ จะช่วยลดงบประมาณ ค่าใช้จ่ายของรัฐที่ต้องสูญเสียไปในการดูแล ผู้ต้องขัง ลดภาระค่าใช้จ่ายในกระบวนการ ยุติธรรม และให้โอกาสได้กลับตัว โดยไม่ต้องถูก จำคุก ป้องกันการประณามจากสังคม และถูกกีดกัน โอกาสในการประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ จากข้อจำกัดที่กฎหมายกำหนดไว้

■ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัย ในครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพผู้ต้องขังด้านแรงงานอุตสาหกรรมในต่างประเทศ

2. ควรทำการศึกษาโดยขยายกลุ่มประชากรไปยังสถานประกอบการอุตสาหกรรมในพื้นที่แต่ละภูมิภาคหรือเขตจังหวัดที่เป็นแหล่งนิคมอุตสาหกรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น

■ บรรณานุกรม

กรมราชทัณฑ์. (2560). *คู่มือหลักสูตรการพัฒนาพฤตินิสัย*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

ธนภัทร วาญอภัย. (2560). *การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังที่มีแนวโน้มกระทำผิดซ้ำของเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรังสิต.

นฤมนต์ เผ่าเพ็ง. (2558). *ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังของเจ้าพนักงานเรือนจำพิเศษพัทยา*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.

พงษ์ศักดิ์ ปัตถา. (2560). *การฝึกทักษะวิชาชีพและการจ้างงานผู้ต้องขัง*. ค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2563, จาก <https://www.parliament.go.th/ewtadmin>

พนิดา นิลอรุณ, ฤทธิ เอกภาพวาสนา, อัญชลี โกนันทตระกูล และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2557). การวิเคราะห์ โครงการพัฒนาฝีมือแรงงานและส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ต้องขังโดยความร่วมมือระหว่าง กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม และบริษัท เทเลอินโฟ มีเดีย จำกัด (มหาชน). *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 7(1), 671-683.

พลพัฒน์ ฤทธิรงค์, อนัญญา จันทร์ไพบุลย์ และวรพล พินิจ. (2559). การศึกษาโครงการฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราวเขากลิ้ง จังหวัดเพชรบุรี. ใน *รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ม.อ.ตรัง วิจัยประจำปี 2559*. ตรัง: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง.

วิบูลย์ จันทรมณี, ภูเบศ พวงแก้ว และปรกรณ์กิตติม่วงประสิทธิ์. (2563). *ทัศนคติของผู้ต้องขังต่อโครงการฝึกอบรมวิชาชีพการปูกระเบื้องพื้น: กรณีศึกษาเรือนจำกลางจังหวัดเชียงใหม่*. *MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences*, 9(2), 24-37.

Ray, C., J. (1972). *Crime prevention I through environmental design*. Beverly Hills: sage.

Shoham E., Zelig A., Hesisi B., Weisburd D., Haviv N. (2017). ESJ the “Black Box” behind prison-based vocational training programs. *Psychology European Scientific Journal*, ESJ 13.